

Михайло Теплюк

доктор юридичних наук,
дійсний член (академік) НАПрН України,
заслужений юрист України
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6340-1352>
tepljuk@rada.gov.ua

Олексій Ющик

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
народний депутат України III скликання,
головний науковий співробітник відділу
конституційного права і місцевого самоврядування
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5512-3612>
al-jus@i.ua

УДК 342.31:342.4

ПРОБЛЕМА УСТАНОВЧОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ЮРИДИЧНОЇ ДОКТРИНИ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Статтю присвячено теоретико-методологічному дослідженню проблеми установчої влади в контексті сучасної юридичної доктрини України. Обґрунтовується необхідність перегляду усталених підходів до розуміння установчої влади шляхом попереднього уточнення змісту основоположних категорій “правова доктрина”, “юридична доктрина” та “установча влада”. Вихідною методологічною передумовою дослідження є положення про те, що без належного визначення предмета юридичної доктрини неможливо сформулювати цілісну теорію установчої влади та забезпечити її коректне застосування у конституційно-правовій практиці. У статті критично переосмислюється традиційне співвідношення понять правової та юридичної доктрин. Автори доводять, що їх розмежування має здійснюватися не за критерієм практичного чи теоретичного характеру, а за предметом дослідження. Правова доктрина визнається як система теоретичних положень про право як універсальний нормативний спосіб соціального управління, тоді як юридична доктрина характеризується як вчення про юридичне право – особливу історичну форму права, нерозривно пов’язану з виникненням держави та функціонуванням публічної влади. Такий підхід, на думку авторів, створює необхідну методологічну основу для дослідження установчої влади.

Центральне місце в дослідженні займає авторська концепція установчої влади. Обґрунтовується, що установча влада не є різновидом публічної влади чи однією з форм здійснення державної влади. Вона має первинний соціально-нормативний характер і виступає історичною та юридичною передумовою виникнення держави, юридичного права та інститутів публічної влади. Установча влада визначається як здатність політично організованого су-

спільства встановлювати нормативні засади власного існування, легітимувати форми організації публічної влади та визначати конституційний лад держави. Відповідно публічна влада розглядається як результат здійснення установчої влади, а не як її родове поняття. Окрему увагу приділено критичному аналізу сучасних доктринальних підходів до установчої влади та практики їх застосування у рішеннях Конституційного Суду України і Верховного Суду. Автори обґрунтовують, що ототожнення діяльності парламенту зі здійсненням установчої влади не узгоджується з конституційною природою Верховної Ради України як органу законодавчої влади та не має достатнього теоретичного обґрунтування. У зв'язку з цим здійснюється критичний перегляд окремих доктринальних положень щодо юридичної природи Конституції України, її ухвалення та реалізації народного суверенітету.

У статті також запропоновано авторське розуміння державного інтересу як загального інтересу політично організованого суспільства у власному самозбереженні, що реалізується через механізми державного управління. На цій методологічній основі зроблено висновок про те, що народ є єдиним суб'єктом установчої влади, тоді як держава виступає лише інституційною формою реалізації влади народу. Обґрунтовується необхідність формування цілісної юридичної доктрини установчої влади як важливої передумови розвитку науки конституційного права та вдосконалення конституційної практики України.

Ключові слова: установча влада; юридична доктрина; правова доктрина; теорія права; юридичне право; публічна влада; державне управління; народний суверенітет; конституційний лад; державний інтерес; Конституція України; конституціоналізм; методологія правознавства.

Аналіз проблеми установчої влади в контексті юридичної доктрини потребує найперше з'ясування змісту понять “юридична доктрина” і “установча влада”. В юридичній мові переважно використовується термін “правова доктрина”, яку часто ототожнюють з “юридичною доктриною”, “доктриною права” тощо, прикладом чого може бути п'ятитомне видання “Правова доктрина України”¹. Але, як відомо, різними термінами позначаються різні, відмінні між собою, поняття.

Вважають, що *правова доктрина* – поняття більш широке, воно визначається як система філософсько-правових і теоретико-правових уявлень про право як таке (його природу як явища суспільства, сутність, функції, ціннісні характеристики, зв'язок з мораллю, державою, соціальним управлінням тощо). Положення правової доктрини можуть не збігатися з чинним законодавством країни, оцінювати його критично, з позицій розуміння права відповідною правовою доктриною. Так, оцінка існуючого в країні права з позицій природно-правової доктрини та з погляду нормативістської доктрини будуть різними, хоча йдеться про одне й те саме право.

Водночас *юридичну доктрину* розуміють дещо вужче, як таку, що більшою мірою пов'язана з практикою правового регулювання суспільних відносин. Якщо правова доктрина характеризує більшою мірою *теоретичне* уявлення про право, то юридична доктрина є поняттям, зорієнтованим на узагальнення положень, якими керуються в *практичній* юридичній діяльності, більш наближеним до так званого позитивного права (на відміну від так званого природного права).

¹ *Правова доктрина України: у 5 т.* (В Тацій (голова редкол.), Право 2013).

Тобто правова доктрина дає відповідь на питання про поняття та природу права, його суспільне призначення й цінність, а юридична доктрина відповідає на запитання, як саме розуміти чинне право при його застосуванні в юридичній практиці. У такому сенсі юридична доктрина та правова доктрини сприймаються як дві відмінності – перша як “практична”, а друга – як “теоретична” доктрини.

На нашу думку, охарактеризований підхід не відповідає визначенню самого поняття доктрини. У словниковій літературі слово “доктрина” тлумачиться як ‘наукова або філософська теорія, політична система, керівний теоретичний або політичний принцип’². Тому трактування поняття *юридичної* доктрини як “практичної”, на відміну від поняття *правової* доктрини як “теоретичної”, слід визнати некоректним з *термінологічного* погляду, що зумовлено відсутністю чіткого розрізнення “правового” і “юридичного” в традиційних уявленнях про право. Для останніх характерний *дуалізм праворозуміння*, доктринальним виразом якого є існування “природної” та “нормативістської” правових концепцій.

Тож визначення “правове” зазвичай стосується того, що належить до права в його загальному соціально-нормативному значенні, а визначення “юридичне”, як правило, позначає формально-інституційний, технічний бік феномена права. Утім, таке традиційне слововикористання не має під собою належної теоретичної основи, а тому в теорії права через ототожнення багатьох термінів існує термінологічна плутанина. Наприклад, як синоніми використовують поняття “правова норма” і “юридична норма”, “правова допомога” і “юридична допомога”, “правові наслідки” і “юридичні наслідки” тощо. Водночас є терміни, які фіксують одне з цих визначень, виключаючи друге. Зокрема, терміни “юридична особа”, “правова держава” не підміняють термінами “правова особа” чи “юридична держава”. А є терміни, для яких така підміна можлива, але за відповідного розуміння права. Так, терміну “юридичний факт” може бути протиставлений термін “правовий факт”.

Ця термінологічна некоректність позбавляє теорію права необхідної послідовності, а отже, якісної понятійної основи, зумовлюючи потребу звернення до тієї правової доктрини, яка зазначені недоліки усуває.

Оскільки “правове” і “юридичне” ми трактуємо як визначення щодо *одного й того самого* феномена “право”, то в логіці відношення понять “родове – видове” (а саме через рід і видову відмінність у формальній логіці визначається дефініція кожного поняття) родовим є визначення “правове”, а видовим – “юридичне”. Саме на таку логіку орієнтує діалектичне праворозуміння, *діалектична теорія права*, в якій право взагалі розглядається як родове поняття, а юридичне право – як один із видів права, як право у

² Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів (В Дубічинський (заг. ред.), Школа 2006) 258.

класовому суспільстві (поряд з двома іншими видами безкласового права – первісним родовим правом і гуманістичним правом)³.

На нашу думку, *правова доктрина* – це вчення про право як родове явище, право як нормативний спосіб соціального управління, що існує в усіх суспільствах і може набувати різних історичних та інституційних форм. Правова доктрина дає уявлення про те, що саме робить певний нормативний порядок правом, а не іншим нормативним способом управління (мораллю, релігією тощо). У такому розумінні поняттям правової доктрини охоплюється все правове “поле”, включно із правом звичаєвим, корпоративним правом, міжнародним правом і деякими перехідними складовими правової форми нормативності в соціальному управлінні.

Натомість *юридична доктрина* є ученням не про право “взагалі”, а про його окремий вид – юридичне право у класових суспільствах, право, яке політично сформоване державою як офіційне право. Зміст такого права формується в особливих – юридичних – нормах, джерелами яких є акти законодавства, ухвалені публічно-владними суб’єктами, а гарантом забезпечення нормативної дії правових норм як норм юридичних виступає *держава*.

Це означає, що правова доктрина не пов’язує визначення права з державою як сутнісною і необхідною ознакою права; вона визначає його як форму нормативного регулювання суспільних відносин, особливий порядок належної поведінки тощо. Це не виключає використання в правовій доктрині поняття держави, проте не як конститутивної ознаки права, необхідної умови його існування взагалі. Навпаки, поняття держави в юридичній доктрині є сутнісним, тому що юридичне право без держави не існує.

Тому юридична доктрина має справу з подвійним предметом: з одного боку, з юридичним правом, з іншого – з інститутом держави, який формує це право як офіційне право суспільства.

Отже, критерій для розрізнення правової і юридичної доктрин є *предметним*: право як *родову форму* нормативного способу соціального управління має своїм предметом правова доктрина, а предметом юридичної доктрини є один особливий вид права – юридичне право, як публічно-владна інституційно визначена історична форма права. Тому відмінність між доктринами ми вбачаємо не в тому, що правова доктрина більш “теоретична”, а юридична “практична”. Насправді, юридична доктрина так само потребує високого теоретичного рівня узагальнення. І навпаки, правова доктрина повинна передбачати прикладні висновки. Так, коли йдеться про природу права, його зв’язок із соціальним управлінням, а через нього – з іншими соціальними явищами, про співвідношення правових норм з іншими нормами, то ці питання належать до “компетенції” правової доктрини; а такі поняття, як держава, законотворчість, юридичний процес, юридична про-

³ О Ющик, ‘Про класифікації та види права’ [2014] 5 Право України 41–51.

цедура, юридичні факти, юридична техніка тощо є сферою “компетенції” юридичної доктрини.

Отже, *правову доктрину* ми визначаємо як систему теоретичних положень про право як особливий нормативний спосіб соціального управління, право як родове явище; а *юридичну доктрину* – як систему теоретичних положень про один особливий вид права – юридичне право.

Водночас юридична доктрина, на нашу думку, не є простою часткою чи самостійною складовою правової доктрини, вона є її *видовою конкретизацією*, розкриває право не в його загальних визначеннях, а в такій історичній формі, якої право набуває в державно організованому суспільстві. Такий підхід узгоджується з *діалектичним поняттям* доктрини права взагалі, в якому моментом *загального* є права доктрина, а момент *особливого* становить юридична доктрина як така.

У такому разі *юридична доктрина України* є конкретизацією діалектичного родового поняття правової доктрини на рівні моменту окремого, одиничного в цьому понятті. Відповідно саме в *контексті* юридичної доктрини України далі розглянемо проблему установчої влади, визначивши передусім поняття установчої влади, яким оперуватимемо в цьому дослідженні.

Найперше установча влада є одним із визначень *влади взагалі*, як відношення панування-підкорення; більш конкретно, установча влада є визначенням *соціальної влади*, як *суспільне відношення* панування-підкорення, на відміну від влади людини над технікою або підкорення людиною природи. Соціальна влада існує в будь-якій людській спільноті, у будь-якому суспільстві від самого його виникнення. Вона є в кожному соціумі, який підпорядковує життєдіяльність своїх членів відповідному порядку, встановлює й підтримує нормативний порядок суспільних відносин.

Тому момент *установлення* цього порядку є іманентним для влади, якій ще з родового суспільства притаманний нормативно-установчий аспект. Звичайний нормативний порядок цього суспільства виступає як форма *виявлення* установчої влади соціуму (як колективного суб’єкта) щодо його індивідуальних членів, який установлює обов’язкові правила їх поведінки у владних відношеннях панування-підкорення “соціум – індивід”. Установча влада в цьому сенсі є складовою, або аспектом соціальної влади; вона є суспільною формою, тим особливим способом, завдяки якому певний соціум установлює нормативні основи свого існування.

Далі. Будь-яка влада є *дійсною* лише через *управління*, як необхідний спосіб її реалізації. Соціальна влада здійснюється через *соціальне управління*⁴.

Як з’ясовано при цьому, управління є особливою внутрішньо суперечливою самодіяльністю індивідів, позитивною (стверджувальною) і водночас негативною (заперечувальною), в єдності й протилежності двох її сторін –

⁴ А Ющик, *Диалектика права*. Кн. 1: *Общее учение о праве* (Критический анализ общеправовых понятий). Ч. I. (Ін Юре 2013) 275.

самоуправління та владарювання. Від самого початку двоїстість управління визначалася подвійним характером первісної колективної власності, яка виступала як необхідний спосіб *утвердження*, тотожного в діяльності первісних людей і водночас *заперечення* індивідуальних відмінностей у цій діяльності. *Тотожність* цих двох сторін управління полягала в тому, що самоуправління і владарювання забезпечували самоорганізацію соціуму як цілого, як єдиного суб'єкта власності та як сукупного трудящого одночасно, були способом владного поєднання життєдіяльності членів колективу в єдине виробниче ціле на основі первісної колективної власності.

Водночас *протилежність* двох названих сторін виявлялася в тому, що самоуправління і владарювання, як моменти управління, орієнтувалися на різний характер інтелектуально-вольового впливу первісного колективу на індивідуальну волю його членів, були протилежними способами упорядкування продуктивної діяльності цього колективу. *Самоуправління* виступало як самодіяльність індивідів, спрямована на об'єднання індивідуальних сил на основі утвердження *тотожності індивідуальних інтересів* цих індивідів як власників, перетворення тотожного в їхній діяльності на *правило*, тобто було рухом від окремого до загального, було *узагальнювальною* діяльністю. *Владарювання*, навпаки, виступало як діяльність відчуженої сили стихійного об'єднання індивідів, спрямована на заперечення особливості окремих їхніх волевиявлень як трудящих, тобто було протилежним рухом – від загального до окремого, *специфікувальною* діяльністю.

Вихідним моментом управління як способу реалізації влади в первісному колективі було самоуправління; у ньому самодіяльність членів цього колективу набуває цілісного характеру, організовується в певну тотальність, що, як субстанція, концентрує в собі владну міць колективу як єдиного власника. В основі такого визначення цієї самодіяльності від самого початку було спільне використання членами колективу природних умов, землі як природно виниклого головного знаряддя виробництва. Земельна власність виступає тут як безпосереднє панування, що виникло природно, в умовах якого індивіди об'єднані сімейним, племінним або хоча б територіальним зв'язком⁵.

Це виключно важливий момент, без усвідомлення якого розуміння феномена установчої влади залишатиметься поверхневим, про що свідчить переважаюче нині трактування її поняття (як, до речі, й поняття демократії). Узагальнено таке поняття установчої влади (*pouvoir constituant*) зводиться до того, що це первинна, верховна й необмежена влада народу (або нації), як єдиного джерела влади, що реалізується шляхом прийняття і змінення конституції та передусє усім іншим, установленим владам у державі (законодавчій, виконавчій і судовій).

⁵ Ющик (н 4) 282–283.

Критика традиційного розуміння установчої влади уже наводилася в нашій попередній публікації⁶, тому тут обмежимося лише таким зауваженням. Визначення поняття установчої влади як організаційно-правової форми здійснення публічної влади, що, на відміну від інших форм її здійснення (законодавчої, виконавчої, судової тощо), реалізується як на правовій, так і на неправовій основі та повинна легітимуватися й неодмінно набути юридичного оформлення (Р. Максакова)⁷, – це визначення ближче до нашого розуміння за традиційні уявлення в теорії конституціоналізму, оскільки воно виходить за формально-юридичні рамки у більш широкую сферу політики. Водночас для теорії установчої влади потрібне дещо інше розуміння, певне принципове уточнення.

Справа в тому, що *публічну владу ми не розглядаємо як родове поняття* щодо установчої влади як такої; а звичне для конституціоналізму визначення останньої як “організаційно-правової форми публічної влади” фактично означає віднесення установчої влади до різновидів публічної влади. На нашу думку, навпаки, сама публічна влада є історично та юридично оформленим *продуктом установчої влади*, а не її родовим поняттям. Установча влада – це влада, що встановлює нормативний порядок управління в суспільстві, *включаючи також порядок організації публічної влади* на тому історичному етапі розвитку, коли виникають держава і юридичне право, тобто задовго до появи конституцій у власному розумінні цього слова.

Якщо конституціоналісти визнають *народ* первинним колективним суб’єктом установчої влади, то вони мали б враховувати, що народ не належить до публічно-владних суб’єктів у організаційному чи інституційному значенні. Його суб’єктність виявляється у встановленні, зміні або легітимації історичної форми публічної влади, тієї чи іншої державності, тоді як інституційними суб’єктами публічної влади виступають держава, її органи та інші публічно-владні інституції, через які здійснюється публічно-владне управління суспільством. Якби це було не так, то суспільство отримало б *двовладдя* народу і держави (як двох публічно-владних суб’єктів управління). Такий стан у принципі можливий, але лише як тимчасовий і перехідний момент розвитку; він, зокрема, фіксувався в Російській імперії у 1917 р., хоча тривав лише впродовж кількох місяців – до скликання Установчих зборів та подальшої соціальної революції.

Отже, публічна влада щодо установчої влади як такої не являє собою її родового поняття; вона виступає як *результат функціонування установчої влади*, виявляється особливою історичною формою соціального управління, встановленою й легітимованою установчою владою відповідного соціуму. У конституційному суспільстві таким соціумом стає народ – як *політично*

⁶ М Теплюк, О Ющик, ‘Установча влада як ключовий чинник державності’ [2026] 7 Право України 122–136 <https://doi.org/10.33498/lopu-2026-07-122>.

⁷ Р Максакова, ‘Конституційно-правові проблеми установчої влади в Україні’ (дис докт юрид наук, 2013) 36.

організована спільнота; саме народ є суб'єктом установчої влади, який хоча й не включений безпосередньо в систему публічної влади, проте нормативно встановлює форми його власної участі в публічно-владному управлінні.

Отже, *конституційна форма* влади народу є політико-юридичною формою його установчої влади в державно організованому суспільстві. Через таку форму народ визначає конституційний лад відповідного суспільства, систему організації публічної влади в ньому та межі її здійснення. Так само як юридичне право не вичерпує права взагалі, так і конституційна влада народу не вичерпує поняття установчої влади як такої. Остання має ширший соціально-нормативний зміст і може виявлятися в різних політико-юридичних формах, зокрема у формі відсутності в державі єдиної писаної конституції.

Отже, у сучасних суспільствах народ виступає як суб'єкт установчої влади, а держава та інші публічно-владні інституції – як суб'єкти реалізації публічної влади; щодо конституційної влади народу, то вона є особливою політико-юридичною формою установчої влади народу.

На цьому належить наголосити, оскільки в дослідженнях поняття установчої влади переважає хибна методологічна парадигма, а відтак і саме це поняття набуває помилкового змісту, а в теорії установчої влади досі триває суцільна плутанина. Для прикладу вкажемо на дисертаційну роботу Г. Берченка “Конституція як акт установчої влади”⁸. У ній автор присвятив перший розділ сучасній теорії конституцій, у другому розділі розглядає доктрину установчої влади, третій розділ стосується обмежень установчої влади, а назва четвертого розділу майже повторює назву дисертації (“Конституція України як акт установчої влади”).

Така структурна будова дослідження викликає низку питань *методологічного* характеру. Насамперед *логічно безпідставним* є віднесення конституції до актів установчої влади без *попереднього* з'ясування *поняття установчої влади* як такої, її суб'єктів та владних актів цих суб'єктів. Спочатку належить довести, що *саме для суб'єкта установчої влади*, а не інших суб'єктів *конституція є необхідною формою правового акта*.

Згадуваний автор ставить розгляд поняття установчої влади на друге місце – після того, як він розглянув різноманітні способи *практичного ухвалення* конституцій, апріорі визначених *довільно* як акти установчої влади. Різні автори умоглядно, кожний на свій смак, виводять з цього *факт* існування “первинної” так званої установчої влади, відмінної від законодавчої влади, виходячи, зокрема, з наявності різної юридичної сили в основного закону та звичайних законів. На це слід зауважити, що юридична сила акта залежить від “сили” його суб'єкта в системі владних відносин, а не сам суб'єкт визначається залежно від юридичної сили його актів; це давно відома теоретикам держави і права істина.

⁸ Г Берченко, ‘Конституція як акт установчої влади’ (дис д-ра юрид наук, 2024) 456.

Наступне. *Доктрина* установчої влади, яка розглядається автором у другому розділі, не те саме, що й визначення її поняття. Доктрин часто буває декілька, тоді як дійсне, істинне поняття установчої влади можливе лише одне. Відмінність між ними – це відмінність між феноменом установчої влади, як об’єктивною реальністю, та суб’єктивним відбиттям цього феномена у свідомості його дослідників.

Без чіткого визначення дійсного поняття установчої влади в згаданого автора не було достатніх логічних підстав для з’ясування проблеми її обмежень і розгляду Конституції України⁹ як “акта установчої влади”, хоча б тому, що Український народ фактично не брав участі як суб’єкт у її прийнятті, за нього “від імені народу” це зробив не установчий владний суб’єкт, а парламент як орган публічної влади – Верховна Рада України, сама себе визначивши у ст. 75 Конституції України як “єдиний орган законодавчої влади в Україні”. Наголосимо: не як представницький орган народу і не як орган установчої влади.

Аргументуючи свою позицію, автор вказує на рішення Конституційного Суду України та Верховного Суду. У Рішенні КСУ від 11.07.1997 № 3-зп у справі щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України ст. 98 Конституції України сказано, що

<...> прийняття Конституції України Верховною Радою України було безпосереднім актом реалізації суверенітету народу, який тільки одноразово уповноважив Верховну Раду України на її прийняття. Це підтверджується пунктом 1 частини першої статті 85 Конституції України, яка не передбачає права Верховної Ради України на прийняття Конституції України, а також статтею 156 Конституції України, згідно з якою законопроект про внесення змін до розділів, які встановлюють засади конституційного ладу в Україні, після його прийняття у Верховній Раді України має затверджуватись всеукраїнським референдумом¹⁰.

У рішенні згадано й положення преамбули Конституції, ‘у якій йдеться про прийняття Конституції парламентом від імені Українського народу. Формально в згаданому рішенні ми ще не бачимо словосполучення “установча влада”, але КСУ вже звертається до фундаментальних питань реалізації такої влади при прийнятті Конституції”. Опосередкування суверенної волі народу при прийнятті Конституції 28.06.1996 ‘КСУ підтвердив також із посиланням на преамбулу і в підп. 4.1, 4.3 п. 4 мотивувальної частини рішення у справі про здійснення влади народом від 05.10.2005 № 6-рп/2005’¹¹.

⁹ Конституція України від 28 червня 1996 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення 27.08.2026).

¹⁰ Рішення Конституційного Суду України від 11 липня 1997 р. № 3-зп <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v003p710-97#Text>> (дата звернення 27.08.2026).

¹¹ Велика юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 4: Конституційне право (Ю Барабаш (голова редкол.), Право 2024) 1032.

У Рішенні КСУ від 03.10.1997 № 4-зп, вказує автор, КСУ прямо визнав доктрину установчої влади¹²:

Конституція України як Основний Закон держави за своєю юридичною природою є актом установчої влади, що належить народу. Установча влада по відношенню до так званих встановлених влад є первинною: саме в Конституції України визнано принцип поділу державної влади <...> та визначено засади організації встановлених влад, включно законодавчої. Прийняття Конституції України Верховною Радою України означало, що у даному випадку установча влада була здійснена парламентом¹³.

На підставі цієї аргументації ‘КСУ дійшов висновку, що Конституція України набрала чинності одразу в момент її прийняття, не чекаючи опублікування <...>’¹⁴.

Там же автор зазначає, що доктрина установчої влади ‘була застосована ВС для кваліфікації актів Верховної Ради України, прийнятих 22–24.02.2014’¹⁵. Так, у постанові Великої Палати ВС від 20.01.2021 у справі № 800/162/14 сказано:

у ті моменти історії, коли послаблюється легітимність соціальних і політичних структур і внаслідок загроз існуванню держави послаблюється дія конституційних принципів, що охороняли стабільність таких структур, відновлення конституційного ладу відбувається через реалізацію народом, зокрема в особі обраного ним парламенту, установчої влади. Революція Гідності мала наслідком формування нового конституційного правопорядку <...> Ці та деякі інші акти парламенту того періоду слід розглядати з погляду теорії як такі, що стали реалізацією установчої влади народу за особливих обставин і загроз існуванню України¹⁶.

На думку Г. Берченка, ‘таким чином, по суті, відбулося звернення в якості джерела аргументації до оригінальної установчої влади’¹⁷.

У наведених рішеннях орган конституційної юрисдикції та Верховний Суд, на нашу думку, керувалися надуманими доктринальними положеннями, які не мають під собою ні переконливого теоретичного обґрунтування, ні тим більше правової основи. Верховний Суд принаймні повинен був звернути увагу, що “реалізація для відновлення конституційного ладу” *установчої влади народом*, “зокрема в особі обраного ним парламенту”, жодним чином *не відповідає конституційному статусу* парламенту, а цим рішенням Верховного Суду насправді “послаблюється дія конституційних принципів”. Так само й Конституційний Суд України аргументував своє рішення посиланням на якесь міфічне “одноразове уповноваження” народом

¹² Там само 1033.

¹³ Рішення Конституційного Суду України від 3 жовтня 1997 р. № 4-зп <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v004p710-97#Text>> (дата звернення 27.08.2026).

¹⁴ Велика юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 4: Конституційне право (н 11) 1033.

¹⁵ Там само 1033.

¹⁶ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 січня 2021 р. у справі № 800/162/14 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96406949>> (дата звернення 27.08.2026).

¹⁷ Велика юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 4: Конституційне право (н 11) 1033.

парламенту на прийняття ним нової Конституції, не вказавши при цьому навіть на форму такого “одноразового” народного уповноваження і на той акт, у якому було сформульовано таке народне волевиявлення.

Отже, замість чіткого наукового поняття установчої влади названий автор, як і згадані ним судові інституції, оперують сумнівними доктринами установчої влади, засновуючи на них свої правові позиції. Такий прийом не можна визнати науково обґрунтованим і придатним для юридичної практики. Остання, на нашу думку, викривлено трактує поняття “*державний інтерес*”, що зумовлено відсутністю його наукового розуміння. А без такого розуміння сутності державного інтересу та визначення його поняття неможливо отримати переконливе понятійне визначення й установчої влади та її суб’єктів, що й підтверджують згадані рішення судів.

Варто, однак, зауважити, що визначення поняття державного інтересу викликає труднощі в теорії права через відсутність задовільного філософського визначення категорії “інтерес”. А без родового поняття інтересу неможливо сформулювати й поняття державного інтересу. Одним із авторів цієї статті запропоновано власне розуміння загального поняття інтересу в рамках дослідження явища права¹⁸.

Це розуміння, на нашу думку, дає змогу з’ясувати сутність і поняття державного інтересу глибше й точніше за традиційні уявлення. Не розгортаючи зараз аргументацію визначення цього поняття (вона має бути предметом спеціальної публікації), можна сформулювати таку його робочу дефініцію: *державний інтерес – це загальний інтерес класового суспільства в самозбереженні, який фіксується, виражається та реалізується публічно-владним юридичним способом через державне управління*.

З такого поняття випливає, що цей інтерес є “державним” не за його належністю державі як суб’єкту, а за способом його суспільного усвідомлення, оформлення та реалізації. Отже, це не спільний із суспільством інтерес держави; це загальний інтерес самого суспільства, розколотого на антагоністичні класи, який у цьому суспільстві може набувати практично дієвої форми лише через державу. Тому держава не є власним суб’єктом державного інтересу, вона виступає тільки як інституційна форма усвідомлення, фіксації й реалізації загальносуспільного інтересу в класовому, тобто політично організованому суспільстві. А *усвідомлений інтерес* (на відміну від інтересу як такого, як об’єктивної даності) виражається іншим поняттям; цим поняттям є “заінтересованість”, у якій цей об’єктивний інтерес може мати як правильне, так і помилкове вираження¹⁹.

Тут маємо такий діяльнісний алгоритм:

– *потреба* класового суспільства в самозбереженні – інтерес як об’єктивно визначена цією потребою спрямованість життєдіяльності суспільства (як

¹⁸ Ющик (н 4) 215–216.

¹⁹ Ющик (н 4) 220–221.

суб'єкта цих потреби та інтересу), що впливає з наявних умов існування цього суспільства;

– *заінтересованість* як усвідомлений (правильно чи помилково) загальний суспільний інтерес у “голові” публічно-владного суб'єкта (інтелектуально-вольового політичного центру суспільства);

– *мотив* як внутрішнє спонукання до реалізації в діяльності цього публічно-владного суб'єкта цієї заінтересованості як “державного інтересу”;

– *воля* як практична концентрація спроможності й зусиль публічно-владного суб'єкта на реалізацію ним суспільного інтересу – як державного – через юридичні механізми управління.

Підкреслимо: суб'єктом державного інтересу є не держава як владний апарат, а суспільство, проте не в його безпосередній цілісності, а як внутрішньо розділений на класи соціум. Тому його загальний інтерес не існує як проста спільна колективна воля всіх його членів, цей інтерес існує лише в *абстрактно загальній* формі. Отже, державний інтерес не є тотожним з інтересом державного апарату, який усвідомлює його або правильно, або помилково; таке усвідомлення існує як *заінтересованість* останнього в тому або іншому напрямі його діяльності. А ця заінтересованість може як збігатися з державним інтересом, так і розходитися з ним. Державний інтерес не розчиняється у приватних, групових або класових інтересах, а держава виступає щодо нього не як суб'єкт, якому *належить* даний загальносуспільний інтерес, а як інституційний суб'єкт фіксації та публічно-владної юридичної форми його здійснення – у вигляді *реалізації власної заінтересованості держави* як державного інтересу.

Цього розуміння, на нашу думку, достатньо для того, щоб конкретизувати поняття установчої влади стосовно її суб'єкта. *Держава не є суб'єктом установчої влади*, і це розуміння однозначно впливає з аналізу ст. 5 Конституції України. У ній народ (громадян України всіх національностей) названо єдиним джерелом влади. Народ виступає як суб'єкт, який *установлює* систему владних відносин у суспільстві, тобто є суб'єктом *установчої влади*, яку він здійснює на основі свого виключного права визначати та змінювати конституційний лад в Україні. Це право *не може бути узурповане державою*, її органами або посадовими особами. Держава не є суб'єктом належності їй влади, яким є виключно сам народ; вона лише суб'єкт *здійснення* влади народу *через державне управління*, як спосіб реалізації політичної влади. Саме про це сказано в ст. 5 Конституції України.

Так звані гілки влади – законодавча, виконавча і судова – це фактично три “гілки” *державного управління*, в якому реалізуються законодавча, адміністративна та правоохоронна *функції* держави. Назва “влади” щодо них лише заплутує справу, породжуючи *ілюзію* функціонування “первинної” і “вторинної” влад. Відношення “підкорення-панування” (влада) або є, або

його немає; дійсність цього відношення залежить від *організації управління* – як необхідного способу здійснення влади.

Повинно бути зрозумілим, що спосіб здійснення влади зумовлюється якістю організації цього способу, а отже, залежить передусім від *здійснення установчої влади самим народом*. Від того, який конституційний лад установить сам народ, залежить *реалізація влади* народом безпосередньо, а також через публічно-владні інститути держави та місцевого самоврядування. А це залежить від того, наскільки *усвідомлено* народ здійснює його установчу владу. Таке усвідомлення потребує *доктринального визначення конституційного ладу*, який є не “інтересним” для того або іншого політичного суб’єкта, а *необхідним* для конкретного суспільства загалом за даних умов його існування.

Цією *потребою* в доктринальному визначенні необхідного конституційного ладу зумовлений особливий загальносуспільний *інтерес*, змістом якого є розробка та прийняття до реалізації відповідної *юридичної доктрини України*. Цей інтерес виступає як *державний інтерес*, змістом якого є спрямованість функціонування держави на формулювання та реалізацію такої доктрини. Від того, наскільки та або інша публічно-владна верхівка усвідомлює такий державний інтерес, залежить той стан і та перспектива розвитку суспільства, з якими пов’язана реалізація потреби його самозбереження.

Відсутність дійсного усвідомлення цього державного інтересу, спрямування діяльності державного апарату на реалізацію заінтересованості тих або інших груп суспільства в іншому розвитку держави і суспільства, гальмуючи розв’язання цієї суспільної потреби, створюватиме дедалі реальнішу загрозу існуванню не лише самої держави, а й самозбереженню суспільства.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Yushchik O, *Dialektyka prava: kn.1: Obscheye ucheniye o prave (kriticheskiy analiz obshepravovych ponyatiy)* (In Yure 2013) (in Russian).

Edited books

2. *Pravova doktryna Ukrainy: u 5 t.* (V Tatsii (holova redkol), Pravo 2013) (in Ukrainian).

Journal articles

3. Tepluk M, Yushchik O, ‘Ustanovcha vlada yak klyuchovyy chynnyk derzhavnosti’ [2026] 7 Pravo Ukrainy 122–136 <https://doi.org/10.33498/louu-2026-07-122> (in Ukrainian).
4. Yushchik O, ‘Pro klasyfikatsiyi ta vydy prava’ [2014] 5 Pravo Ukrainy 41–51 (in Ukrainian).

Theses

5. Berchenko H, ‘Konstytutsiya yak akt ustanovchoyi vlady’ (dys doktora yuryd nauk, 2024) (in Ukrainian).
6. Maksakova R, Konstytutsiino-pravovi problemy ustanovchoi vlady v Ukraini (dys dokt yuryd nauk, 2013) (in Ukrainian).

Encyclopaedias and dictionaries

7. *Suchasnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: 65000 sliv* (V Dubichynskyi (zah. red.), ShKOLA 2006) (in Ukrainian).
8. *Velyka yurydychna entsyklopediia: u 20 t. T. 4: Konstytutsiine pravo* (Iu Barabash (holova redkol.), Pravo 2024) (in Ukrainian).

Mykhailo Tepliuk
Oleksii Yushchuk

THE ISSUE OF CONSTITUENT POWER IN THE CONTEXT LEGAL DOCTRINE OF UKRAINE

ABSTRACT. The article is devoted to a theoretical and methodological study of constituent power within the framework of the contemporary legal doctrine of Ukraine. The authors substantiate the necessity of reconsidering the established approaches to constituent power through a preliminary clarification of the fundamental concepts of the doctrine of law, legal doctrine, and constituent power. The research proceeds from the methodological premise that a coherent theory of constituent power cannot be developed without clearly defining the subject matter of legal doctrine and its conceptual foundations. The article critically reconsiders the traditional distinction between the doctrine of law and the legal doctrine. It is argued that these concepts should be differentiated not by their practical or theoretical orientation but by their respective subject matter. The doctrine of law is defined as a system of theoretical propositions concerning law as a universal normative form of social regulation, whereas the legal doctrine is interpreted as the theory of legal law, understood as the historically developed state-organized form of law. According to the authors, this conceptual distinction provides the necessary methodological basis for the development of the doctrine of constituent power.

The central part of the article presents an original concept of constituent power. Contrary to the prevailing constitutional doctrine, constituent power is not regarded as a form of public authority or a branch of state power. Instead, it is conceptualized as a primary social and normative phenomenon that historically and logically precedes the emergence of the state, legal law, and public authority. Constituent power is defined as the capacity of a politically organized society to establish the normative foundations of its existence, legitimize the institutional organization of public authority, and determine the constitutional order. Consequently, public authority is interpreted as the result of constituent power rather than its generic category.

Particular attention is paid to the critical assessment of contemporary constitutional doctrine and the legal positions adopted by the Constitutional Court of Ukraine and the Supreme Court concerning constituent power. The authors argue that identifying Parliament with the exercise of constituent power is inconsistent with the constitutional status of the Verkhovna Rada of Ukraine as the legislative body and lacks sufficient theoretical justification. Accordingly, established doctrinal approaches to the legal nature of the Constitution of Ukraine, its adoption, and the implementation of popular sovereignty are critically re-evaluated.

The article also proposes an original interpretation of the concept of state interest as the common interest of a politically organized society in its self-preservation, implemented through the mechanisms of public administration. On this methodological basis, the authors conclude that the people are the sole subject of constituent power, whereas the state merely serves as the institutional mechanism for implementing the people's power. The necessity of developing a coherent legal doctrine of constituent power is substantiated as an essential prerequisite for the advancement of constitutional legal science and the further development of constitutional practice in Ukraine.

KEYWORDS: constituent power; legal doctrine; doctrine of law; theory of law; legal law; public authority; public administration; popular sovereignty; constitutional order; state interest; Constitution of Ukraine; constitutionalism; methodology of legal science.

Дата надходження статті 09.07.2026

Дата рекомендації до друку 20.08.2026

Дата публікації 31.08.2026